

התיישנות מתוכננת הינו מצב שבו ישנה מדיניות של ייצור מוצרי צריכה אשר הופכים במהירות למיושנים ולכן הם דורשים החלפה. פרקטיקה זו הינה ותיקה והיא קיימת עוד משנות ה-20 של המאה ה-20 כאשר יכולות התעשייה אפשרו ליצור התיישנות טכנית במוצרים כמו מנורות, וזאת בכדי לקצר את אורך חיים. מאז כמעט וכל התעשיות עוסקות בצורה כזו או אחרת של התיישנות המתוכננת.

המניע העיקרי ביצירת התיישנות מתוכננת למוצרים הוא מניע כלכלי. התיישנות מתוכננת מאפשרת לזרז את רכישת המוצרים החדשים ובכך גם לשמר צמיחה כלכלית; היא מאפשרת לקדם חדשנות במוצרים; להפחית את מחירים של מוצרים ישנים ובכך להרחיב את קהל הצרכנים; והתיישנות מתוכננת גם עוזרת לעורר התלהבות צרכנית כלפי מוצרים חדשים. כלומר התיישנות מתוכננת בהחלט יכולה לשרת את הצרכים של התאגידים והצרכנים כאחד.

עם זאת התיישנות מתוכננת מלווה גם בבעיות מוסריות רבות כמו יצירת פגמים מוסתרים במכשירים בעוד שהצרכן סבור כי הוא משקיע את כספו במוצרים חדשים. לאורך זמן תהליך זה יוצר לפעמים משברים כמו תביעות משפטיות ונטישת לקוחות. בנוסף התיישנות מתוכננת יוצרת חילוף מהיר במיוחד של מוצרים וחומרי גלם דבר שמגביר את הזיהום הסביבתי שיוצר מעמסות בריאותיות על אזרחים ובעלי חיים לצד נזק אקולוגי רחב היקף. חברת אפל שמזוהה כל-כך עם חדשנות, עסקה במספר פעמים בהתיישנות מתוכננת שפגעה באופן מודע במכשיריה מתוך הרצון על-פניו לעודד את הלקוחות לרכוש מכשירים חדשים יותר. בתהליך זה אפל נחשפה לתביעות משפטיות ולדיון חברתי נוקב אודות הצורך של אפל לעסוק בפעילות כל-כך שנויה במחלוקת.

בכדי להבין לעומק את הבעיות המוסריות בתופעת ההתיישנות המתוכננת, העבודה תתמקד בשאלה **מהן הדילמות המוסריות המצויות בתופעת ההתיישנות המכוונת – בדגש על מוצרי אפל? לצורך כך העבודה תתחלק למספר פרקים: הפרק הראשון יציג סקירה אודות חברת אפל, מוצריה וההצלחות הכלכליות שלה; הפרק השני יציג הסבר, הגדרות ותיאורים להתיישנות מתוכננת. הפרק יציג את האופן שבו התיישנות מתוכננת הפכה ברבות הימים לפרקטיקה שכיחה שאומצה על-ידי תעשיות רבות. הפרק השלישי בעבודה יציג את ההשלכות של ההתיישנות המתוכננת על הלקוחות, התאגיד והסביבה בדגש על שני מוצרים של חברת אפל שאופיינו בהתיישנות מתוכננת: iPod ו-iPhone. הפרק הרביעי יבחן את האופי המוסרי של ההתיישנות המתוכננת באפל בדגש על שתי גישות מוסר: התועלתנות והציווי המוסרי תחת שני ניסוחים – ניסוח החוק הכללי וניסוח האדם כתכלית. בסיום העבודה אציג סיכום ועמדה אישית כלפי ההתיישנות המתוכננת.**

פרק 1 – חברת אפל – רקע מקדים

מטרת הפרק היא לספק מידע אודות חברת אפל – שמהווה את מוקד מקרה המבחן בעבודה זו. מכיוון שהעבודה עוסקת בתופעת התיישנות מתוכננת בחברת אפל, אציג תחילה רקע מקדים אודות חברת אפל. במסגרת פרק זה אתאר את ההיסטוריה של החברה, מגוון השירותים והמוצרים שהיא מספקת, והיקף המחזורים הכלכליים של החברה.

היסטוריית החברה

חברת אפל הוקמה בשנת 1976 על ידי שלושה יזמים: סטיב ווזניאק (Steve Wozniak) שהמציא את האיחוד של לוח-האם (סידרת שבבים שמהווה את ליבו הטכנולוגי של המחשב), המקלדת והמסך; סטיב ג'ובס (steve jobs) שעסק גם כן בבנייה של מחשבים ומוצרים אלקטרוניים אחרים; ומייק מירקולה (Mike Mirkkula) שנחשב למשקיע בולט ביוזמות עסקיות פורצות דרך. שלושת האנשים האמורים פעלו כולם בתחומם באופן עצמאי, אך ג'ובס ו-ווזניאק נפגשו בתיכון בשנת 1971 במסגרת החיבה שלהם לאלקטרוניקה (Kubilay, 2015, p. 2020).

בשנת 1976, רשם סטיב ג'ובס את החברה באופן רשמי במוסדות המדינה, בשם "חברת אפל מחשבים" (Apple Computer Company) על שם מטעי התפוחים שג'ובס נהג לבקר במדינת אורגון. המוצרים הראשונים של החברה שפותחו על-ידי ג'ובס ו-ווזניאק היו מחשבים פרימיטיביים למדי שכללו מסך טלוויזיה כמסך מחשב, קופסאות עץ כתיבה ללוח-האם ולמקלדת. המחשבים והשבבים הראשונים שהחברה יצרה נמכרו לחברת אינטל, HP והן לחובבי מחשבים אחרים (Kubilay, 2015, p. 2023).

המוצר הראשון של חברת אפל שנמכר בהיקפים גדולים היה מחשב "אפל 1" שנמכר תחילה במאה פריטים לרשת חנויות מקומית בשנת 1976 ועוד כ-200 יחידות נוספות בשנת 1977. המחיר הקמעונאי של המחשב נאמד ב-\$666.66 ומחיר זה נחשב למציאה בהתאם ללוח האם המיוחד שיוצר. עם זאת על הצרכן היה לספק בעצמו את המסך, מקלדת, וספק הכוח. כלומר המשתמש היה צריך לבצע את הכל בעצמו. אולם באותה העת מחשבים לא היו מוצרים ידועים ותוכנות לא היו מסחריות כפי שהן כיום, ורק חובבי טכנולוגיה או מספר חברות מצומצמות רכשו את המחשב וייתר המוצרים הנדרשים להפעלתו. לאורך זמן שיכללו ג'ובס ו-ווזניאק את "אפל 1" והוסיפו לו יכולות גרפיות טובות יותר, אך המחשב עדיין נותר בצורה פרימיטיבית של חלקים שונים שנאספו על ידי הלקוח (Owad, 2005, pp. 3, 6).

הרעיון כי המחשב "אפל 1" שנבנה חייב את הצרכן להרכיב בעצמו את ייתר חלקי המחשב הובילו לתכנון מהפכני של אפל הלא הוא מחשב "אפל 2" שנועד להכיל את כלל הרכיבים יחדיו – מקלדת, מסך, לוח-אם, וכונן דיסקטים והכל בתוך מארז פלסטי מעוצב ואסתטי.